

УДК 1(091)(73)

T61

Торо, Генрі Девід.

T61 Про громадянську непокору / Генрі Девід Торо; інтерпретація та переклад Ігоря Андрущенко. Київ : Арій, 2025. 112 с.

ISBN 978-966-498-873-2.

Пропоноване видання знайомить читача з роботою Генрі Девіда Торо (1817–1862) — американського письменника, філософа, публіциста, натураліста і поета. Деякі автори вважають його засновником сучасної концепції громадянської непокори.

Це есе вперше було опубліковано в 1849 році під назвою «Спротив цивільному урядуванню», але більшість його положень актуальні й донині. Воно має велике значення для розуміння проблеми виправданості мирного і разом з тим незаконного спротиву владі. Автор розмірковує над тим, що люди не повинні дозволяти уряду панувати над їхньою свідомістю та йти йому на поступки, щоб не стати жертвою несправедливості. Теми, яким Г. Торо присвятив свою творчість, — соціальна справедливість і «усвідомлене споживання», заперечення культу матеріального здобуття і любов до природи — у XXI столітті стали програмними для всього цивілізованого світу.

Книга призначена для широкого кола читачів.

УДК 1(091)(73)

ISBN 978-966-498-873-2

© І. В. Андрущенко, інтерпретація та переклад, 2024

© «Видавництво “Арій”»,[®] художнє оформлення, 2024

© «Видавництво “Арій”»,[®] 2024

ПРО ГРОМАДЯНСЬКУ НЕПОКОРУ¹

Я цілком згоден із таким твердженням: найкращий уряд той, що править якнайменше, — і хотів би, щоб його швидше й послідовніше втілювали в життя. Здійснене, його суть урешті-решт — у цьому я також переконаний — відтворює таке гасло: «Найкращий уряд той, який узага-

¹ Назва цієї праці в оригіналі — «Спротив цивільному урядуванню» (*Resistance to Civil Government*, 1849). (Тут і далі примітки перекладача)

лі не править»², а коли люди будуть до цього готові, то саме такі уряди в них і будуть. Уряд у найкращому разі є лише засобом, але більшість урядів зазвичай — а іноді й усі вони — недоладні. Заперечення, які наводили проти утримання постійної армії, — а вони численні й вагомі та мали б узяти гору — можна висунути і проти постійного уряду. Постійна армія — це лише рука постійного уряду. Сам уряд, який є тільки формою, у якій народові судилося здійснювати свою волю, теж можна вжити на зло, перш ніж народ зробить через нього те, що хоче. Це

² Це гасло автор запозичив зі статті в першому випуску «United States Magazine and Democratic Review» (засн. 1837), яку написав його редактор Джон Л. О'Салліван і в якій обстоював доцільність анексії Техасу й Орегону.

підтверджує нинішня війна в Мексиці³, яку розпочала невелика група людей, що використовували постійний уряд як своє знаряддя, бо народ від самого початку не погодився б на такий захід.

А що таке американський уряд, як не традиція, хоча й недавня, що намагається себе увічнити, але щохвилини втрачає щось від своєї чистоти? Він не має життєвої сили навіть однієї людини, бо одна людина може підпорядкувати його своїй волі. Для народу це щось на зразок дерев'яної рушниці. А проте він не менш необхідний; бо народові потрібен той чи інший складний механізм, і до того ж

³ Ідеться, найпевніше, про так звану американо-мексиканську війну — військовий конфлікт між США та Мексикою в 1846–1848 роках. Війну спричинили претензії Мексики на Техас після його анексії Сполученими Штатами Америки.

галасливий, щоб відчувати, що в нього справді є уряд. Уряди, таким чином, доводять, як легко вдається для їхньої ж користі обманювати людей і як вони обманюють себе самі. Чудова річ, ми всі мусимо це визнати; однак наш уряд іще жодного разу сам не сприяв жодній справі інакше, як швидко звертаючи з дороги. Не він охороняє свободу країни. Не він заселяє Захід. Не він поширює просвіту. Усе це досягнуто завдяки рисам, притаманним американському народові, і досягнень було б більше, якби уряд іноді цьому не заважав. Бо ж уряд — це засіб, за допомогою якого люди хотіли б не перешкоджати одне одному, і, як уже було сказано, цей засіб завжди найдієвіший, коли заважає своїм підданам найменше. Якби торгівля не була за своєю природою гумовою, вона ніколи не змогла б пере-

стрибувати через усі перепони, які на її шляху споруджують законодавці; і якби оцінювати їх лише за результатами їхніх дій, незважаючи на їхні наміри, то їх варто було б сприймати і карати, як тих зловмисників, які кладуть сторонні предмети на рейки.

Якщо говорити конкретно і на правах громадянина, а не як ті, хто заперечує доцільність будь-якого уряду, то я вимагаю негайно поліпшити уряд, але не скасовувати його. Нехай кожен оголосить, який уряд він готовий поважати, і це вже буде кроком до формування такого уряду.

Коли народ, здобувши владу, передає її більшості й тривалий час дозволяє їй правити, то це відбувається не тому, що вона править найсправедливіше, і не тому, що це здається найсправедливішим стосовно меншості, а з тієї простої причини, що

вона фізично найсильніша. Але уряд, де править більшість, не може бути заснований на справедливості навіть у тому обмеженому сенсі, в якому її розуміють люди. Невже неможливий такий уряд, де про правду і неправду розмірковувала б не більшість, а свідчило б сумління? Де більшість вирішувала б лише ті питання, які є доцільними? Невже громадянин має хоча б на мить або найменшою мірою делегувати своє сумління законодавцеві? Нащо тоді кожній людині сумління? На мою думку, ми повинні бути спершу людьми, а потім уже підданими уряду. Бажано виховувати повагу не так до закону, як до справедливості. Єдиний обов'язок, який я маю право на себе брати, — це завжди чинити так, як мені здається правильним. Справедливо кажуть, що в корпорації немає сумління; але кор-

порація, що складається із совісних людей, має сумління. Закон іще ніколи не робив людей хоча б трохи справедливими; а з поваги до нього навіть порядні люди щодня стають знаряддями несправедливості. Звичайним і природним наслідком надмірної поваги до закону є те, що ви можете побачити військо з капітаном, капралом, рядовими, підношувачами пороху та всіма іншими, яке струнками лавами прямує горами, долинами на війну всупереч своєму бажанню й навіть здоровому глузду та сумлінню, — а це робить похід дуже важким і посилює серцебиття. Солдати не сумніваються, що вплуталися в погану справу; всі вони настроєні мирно. То хто ж вони? Чи люди взагалі? Чи, може, невеликі рухомі форти і порохівні, підпорядковані якомусь недідникові при владі? Відвідайте військо-